

İNGİLİZ OKULU VE ULUSLARARASI
TOPLUM TEORİSİ BAĞLAMINDA ULUSLARARASI
İLİŞKİLERİN ANALİZİ

Seçkin ARPALIER¹

ÖZ

1980'li yıllar itibarıyla uluslararası ilişkilerde teoriler anlamında Üçüncü Büyük Tartışma (Third Great Debates) adıyla iki temel tartışma yaşanmıştır. İki merkez tartışmadan biri olan pozitivist teoriler ve post-pozitivist teoriler tartışmasında post-pozitivist (eleştirel/reflektivist) teoriler arasında gösterilen İngiliz Okulu ve Uluslararası Toplum Teorisi incelenmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası toplumun esas sorunları İngiliz Okulu'ndaki temel kuram ve savlar ile irdelenmiştir. İngiliz yazarlar tarafından çalışmalarında uluslararası toplum temel analiz birimi olarak belirlenmiştir. İngiliz Okulu içinde toplum yapıları Hobbesiyenalizm veya Makavelizm (Realizm-Uluslararası Sistem), Grotiyenalizm (Rasyonalizm-Uluslararası Toplum) ve Kantiyenalizm (Devrimcilik-Dünya Toplumu) olarak ayrılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İngiliz Okulu, Uluslararası Toplum, İnsani Müdahale, Düzen, Dayanışma.

---

¹ Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, seckin.arpalier@gmail.com

**THE ANALYSIS OF INTERNATIONAL RELATIONS
ACCORDING TO ENGLISH SCHOOL AND
INTERNATIONAL SOCIETY THEORIES**

ABSTRACT

Since the 1980s' in the sense of International Relations, there were two main discussions taking place under the name of the Third Great Debate. Being one of the two central debates, the discussion between positivist and post-positivist theories, it studied the English School and the theory of International Community as part of the post-positivist (critical/reflectivist) theories. After the Second World War, the main problems of the International Community were examined according to the fundamental theories and arguments of English School. The English authors designed the international community as the principal analysis unit, while the community structures within the English School are divided into Hobbesianism or Machiavellianism (Realism-International System), Grotianism (Rationalism-International Society) and Kantianism (Revolutionism-World Society).

Key Words: English School, International Society, Humanitarian Intervention, Order, Solidarity.

GİRİŞ

Uluslararası ilişkilerde İkinci Dünya Savaşı'nın ardından 1959 yılında uluslararası ilişkilerde temel sorunları tartışmak ve teorik bir zemin oluşturma maksadıyla toplanan bir grup İngiliz akademisyen ile beraber İngiliz Ekolu olarak da bilinen İngiliz Okulu (English School) oluşturulmuş ve özellikle 1970'li yıllardan itibaren uluslararası toplumu temel analiz birimi olarak etkili bir akım meydana gelmiştir.

İngiliz Okulu'nun temsilcilerini dört ayrı gruba ayırmak gerekirse birinci grupta Martin Wight, Hedley Bull, Adam Watson, John Vincentt ve Alan Johnson'ın bulunduğu söyleyebiliriz. İkinci grupta ise kuram içinde tartışmalar ile Tim Dunne, David Long, Adrew Hurrell, Nicholas Wheeler, Hidemi Suganami ve Peter Wilson doğrudan katkıda bulunan isimlerdir. Üçüncü grup ise her ne kadar diğer gruplar gibi İngiliz Okulu ve Uluslararası Toplum Teorisine katkıda bulunsun da diğer gruplara göre bağımsız hareket etmişlerdir bu grubun içinde Robert Jackson, Andrew Linklater ve Ian Clark bulunmaktadır. 1990'lı yıllara geldiğimizde İngiliz Okulu söylemini tekrardan dile getiren başta Barry Buzan ve Richard Little olmak üzere çok sayıda isim katkıda bulunmuştur ve dördüncü grup olarak bu isimleri adlandırabiliriz. (Arı, 2013: 512)

İngiliz Okulu'nun en temel savı sistemin anarşik olduğunu kabul ederek herhangi bir üst otoriteye ihtiyaç duyulmadan da egemen devletler bir uluslararası toplum oluşturmaktadırlar. İngiliz Okulu dünya politikalarına yaklaşımı ise Martin Wight'ın yaklaşımlarıyla beraber gerçekçilik (Realism) yani Hedley Bull'ın deyimiyle beraber Hobesiyen, akılcılık (Rationalism) fakat bu akılcılık epistemolojik yazılımda belirtilen anlamıyla karıştırmamak gerekir buradaki anlatım bilakis Hedley Bull'ın deyimiyle beraber Grotiyen akılcılığı anlamında kullanılmıştır. İngiliz Okulu içinde iki farklı rasyonalist akımı unutmamak gerekir. İnsani müdahale konusuna değinen bu iki akımdan biri uluslararası hukuka vurgu yaparak meşru ve adil savaş ile gayri meşru ya da gayri adil savaş arasında ayırım yaparak müdahalenin gerekliliğini savunan Grotiyen veya dayanışmacı (solidarist) olarak adlandırdığımız akılcı akım ile dayanışma göstermeyip sadece uzlaşıcı taraftan olan Vattelyen veya çoğulcu (pluralist) olarak adlandırdığımız yaklaşımda akılcılığın içinde mevcuttur. Bir diğer gelenek ise devrimcilik (Revolutionism) olarak adlandırılmış burada ise tekrardan Hedley Bull'ın ifadesiyle Kantiyen

devrimciliği anlamında nitelendirilmiştir. (Arı, 2013: 512) Bu üç düşünce geleneğinin yanında İngiliz Okulu mensupları üç kavram üzerine eğildiğini görmekteyiz bunlar; uluslararası sistem, uluslararası toplum ve dünya toplumu kavramları olmuştur.

Bu makalenin içeriği yukarıda bahsedilenler ile beraber İngiliz Okulu'nun başlangıcı ve felsefi kuramından, normatif ve analitik analizlerden, İngiliz Okulu'nun önemli temsilcilerin ilgilendiği sorunlardan, Uluslararası toplum ve Dünya Toplumundan, orta yol (Via Media) olarak kullanılan tutuma, düzen, adalet ve insani müdahale gibi İngiliz Okulu'nun temel taşlarıyla oluşturulmuştur.

246

İİBF Dergi
37/1
Haziran
June
2018

1. İNGİLİZ OKULU'NUN BAŞLANGICI VE TEMEL KURAMI

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde İngiltere'de ortaya çıkan İngiliz Okulu uluslararası ilişkiler kuramı olarak dönemi etkileyen kuramdır. Birçok temsilcisinin bulunduğu İngiliz Okulu temellerini Britanya Uluslararası Politika Kuramı Komitesi'nde bulunan Herbert Butterfield, Adam Watson, Martin Wight ve Hedley Bull atmıştır. Uluslararası İlişkiler öğrencilerinin derslerinde de kullanılan İngiliz Okulu kuramı gerek İngiltere gerekse diğer ülkeleri de etkisi altına almaya başlamıştır. İngiliz Okulu'nun kurucusu Martin Wight olmasına rağmen İngiliz Okulu'nun uluslararası ilişkilerde bir kuram olarak kabul edilmesinde başrolü İngiliz akademisyenlerin derlemelerini bir araya getiren, onları düzenleyen ve kendisinin de katkılarıyla beraber kurumsallaşması, aslen Avustralyalı olan Hedley Bull tarafından yapılmıştır. (Brown, 1992: 57)

İngiliz Okulu'nun en önemli özelliklerinden biri birden fazla dünya görüşünün bir araya getirilerek oluşturulmasında yatmaktadır. Bu görüşleri en temel olarak Martin Wight'ın dünya politikaları yaklaşımında görmekteyiz. Bu üç geleneksel yol yukarıda da ifade edildiği üzere Realizm (Hobesiyen), akılcılık olan Rasyonalizm (Grotiyen) ve devrimcilik olarak ifade edilen Revolutionism (Kantiyen) olarak önermelerden yararlanılmıştır. İngiliz Okulu bu üç geleneksel görüş açısından kendini daha çok Rasyonalizm (Grotiyen) görüşünün temsilcisi şeklinde görmektedir. Bu akılcılığı İngiliz Okulu'na göre realizm ve devrimciliğin arasında bir yer olarak ifade etmişlerdir. Ve İngiliz Okulu bu düşünce çerçevesinde şekillenmiştir.

*İngiliz Okulu ve Uluslararası Toplum Teorisi Bağlamında
Uluslararası İlişkilerin Analizi*

Hollandalı 17. yüzyıl hukuk felsefecisi olan Hugo Grotius'tan etkilenen bu akım 20.yüzyıla uyarlanarak yorumlanmıştır. Grotiyen ana varsayımına bakmamız gerekirse potansiyel olarak daha çok dayanışmacı (solidarist) olduklarını ve bu durumun hukukun uygulanabildiği bir uluslararası toplum yarattığıdır. (Little, 1995: 9-34)

Düzen ve adaletin de ele alındığı İngiliz Okulu'nda uluslararası toplumda adalet ve insan hakları sorunlarına da ağırlık verilmiştir. Ayrıca her ne kadar İngiliz Okulu'nun dil ve bilgiyi kullanarak toplumsal gerçeklerin sosyal inşasına ilişkin fikirleri açısından Konstrüktivist yaklaşımıyla aynı noktada olmadıklarını iddia etseler de Barry Buzan buna karşı çıkararak toplumun bir araştırma esnasında nesne olarak kullanılması Konstrüktivist bir anlayış olduğunu ifade etmiştir. Konstrüktivist ve İngiliz Okulunun üç ortak özelliğine dikkat çekilmektedir. Konstrüktivistler normatif ve fikirsel yapıların değerine dikkat çekerken, İngiliz Okulu'nda yöntem olarak yorumcu ve normatif bir teoridir. İkinci benzerlik olarak düşünsel yapılar kimliği ve dolayısıyla çıkarı şekillendirmektedir. Bir diğer benzerlik ise yapı ile aktör arasında oluşturulan bağlantıdır. Bu benzerliklere rağmen yukarıda da belirtildiği üzere İngiliz Okulu'nda fazla dünya görüşünün bir araya getirilerek oluşturulmasında yatmaktadır. (Arı, 2013: 513-515)

İngiliz Okulu'nun temel varsayımlarına bakmak gerekirse öncelikle devlet-merkezci düzeyde bir analiz çerçevesine bağlı olarak araştırmalarını yapmıştır. Uluslararası siyaset ise bu devletlerin etkileşim sonucu oluşmuştur. Her ne kadar uluslararası toplumun varlığı kabul edilse de araştırmalarda devlet sistemin temel taşı olmuştur. Richard Little'a göre İngiliz Okulu yazısında "devletler-sistemi" kavramı çokça yer aldığını görmekteyiz. Wight'a göre bu sistemin ucu bucağı belirsiz bir açık sistemdir. Buna göre devletler-sistemi genişleyip daralabildiği sebebiyle kapalı bir sistem değil açık bir sistemdir. Birbiriyle çatışmayan İngiliz Okulu'nun temelini oluşturan dört temel argüman şu şekildedir;

- ''1.Uluslararası ilişkilerin birincil oyuncularını egemen devletlerdir.(Şehir devleti ya da ulus-devletlerdir.)
2. Uluslararası ilişkilerde, iki ya da daha fazla devletin aralarında ilişki olduğu ve birbirlerinin kararlarına yeterince etki edebildikleri sürece, bir devletler-sistemi vardır.

3. Uluslararası sistem anarşiktir. Anarşi ortak hükümet olmaması anlamına gelir.
4. Uluslararası sistemde devletler, ortak çıkarları ve değerleri çerçevesinde kendilerini sınırladığını düşündükleri ilişkileri düzenleyen ortak kurallar ve birlikte yürütülen kurumların oluşturduğu bir "uluslararası toplum" içinde var olurlar. (Devlen, Özdamar, 2010: 48)

248

İİBF Dergi
37/1
Haziran
June
2018

Görüldüğü üzere İngiliz Okulu'nun bazı görüşleriyle realistlere benzediklerini de söyleyebiliriz. İngiliz Okulu'ndaki realist izleri en fazla okulun ilk temsilcilerinden olan Martin Wight'tan görmekteyiz. Martin Wight'ın eseri olan 1966 yılında çıkardığı "Niçin Uluslararası İlişkiler Teorisi yoktur" (Why is there no International Theory) adlı çalışmasında realizm izlerini iç politika yaşamın uluslararası politika ise güvenlik ve hayatta kalmanın geçerli olduğu bir alan olarak tanımlayarak bu izlere rastlamaktayız. Ayrıca Martin Wight "Power Politics" eserinde dünya politikasının devletler veyahut güçler tarafından yönetildiğini belirterek realizmin etkisini net olarak görmekteyiz. Birçok görüşe göre ise İngiliz Okulu'nu realizmin İngiltere versiyonu olarak görmektedirler. Fakat Martin Wight'ın ifade ettiği üç ana yaklaşımın içinden en çok realizmin görüşünden etkilendiğini görmekteyiz. Gücü modern devlet olarak ifade eden Martin Wight'a göre bu modern devlet aynı zamanda insanoğlunun uğrunda en çok mücadele edeceği, savaşacağı ve sadakat edeceği bir üst yapı olarak ifade etmektedir. Bir diğer İngiliz Okulu temsilcisi olan Hedley Bull da aynen Martin Wight gibi devletleri uluslararası ilişkilerin analizin odağına koymuştur ve her anlamda ütopyacılığı ve dünya hükümeti gibi kavramları reddederek realizme daha yakın bir yolda araştırmalarına devam etmiştir. Ayrıca İngiliz Okulu'nun temsilcilerinin başta Martin Wight ve Hedley Bull olmak üzere temel argümanlarından bir diğeri ise gerçekçiliğe yaklaştıkları nokta olarak iki kuramcı da uluslararası sistemi anarşik olarak yorumlamaktadırlar. Ayrıca meydana gelen savaşları da bu uluslararası sistemin özelliğinin anarşik yapıda olmasına bağlamaktadırlar. Martin Wight'ın realizm ve liberalizm ve rasyonalizm veya Grotiyen gelenek adını verdiği ardından ise Kantiyen gelenek ile realizm arasında bir via media (orto yol) belirlendiğini görmekteyiz. Via Media (orta yol) sürecinin aksamasına yol açan en büyük gelişmelerden biri ise iki dünya savaşı arası yaşanan realizm ve ütopyizm tartışmaları olmuştur. İngiliz Okulu'nun görüşü ise realist ve neorealist devletli anarşik yapı perspektifinden

farklı olarak uluslararası siyasal sistemin çok daha sivil ve düzenli olabileceğini kabul etmektedirler. Bir diğer taraftan ise şiddetin ütopyacılar gibi tamamen kalkacağını düşünmedikleri sebebiyle ebedi barışın gerçekleşebileceğini de düşünmemektedirler. Bir diğer deyişle İngiliz Okulu ne realistler kadar karamsarlar ne de ütopyacılar kadar iyimser değillerdir. Böylelikle İngiliz Okulu realist - ütopyizm tartışma skalasının arasında bir orta yolda bulunmaktadır. (Linklater, 2005: 84-109)

İngiliz Okulu'nun metodolojik duruşundan bahsetmek gerekirse İngiliz Okulu temsilcileri her ne kadar yöntembilimlerini açıkça ifade etmeseler de İngiliz Okulu temsilcileri genelde eserlerinde klasik, tarihsel yöntemi kullandıklarını görmekteyiz. Bu sebeple birlikte Uluslararası İlişkiler literatüründe klasik - pozitivist analiz tartışmasında İngiliz Okulu temsilcileri klasik tarafta değerlendirilmiştir. Her ne kadar Richard Little İngiliz Okulu'nun bu şekilde sınıflandırmasına karşı çıkmasına rağmen birçok kişi tarafından İngiliz Okulu'nun pozitivist yöntemlerden yararlanmadığı görüşü hakimdir. (Devlen, Özdamar, 2010: 50)

2. İNGİLİZ OKULU'NDA ÜÇ GELENEK VE ÜÇ YOL KAVRAMLARI

İngiliz Okulu'nun en önemli özelliklerinden biri birden fazla dünya görüşünün bir araya getirilerek oluşturulmasında yatmaktadır. Bu açıdan zengin olan İngiliz Okulu kendi bünyesinde ilk temsilcilerinden Martin Wight dünya politikasına ilişkin yaklaşımları Realizm, Rasyonalizm ve Devrimcilik olarak üç grupta topladığını görmekteyiz. Hedley Bull ise bu yaklaşımları daha çok kurucunun adlarıyla birlikte Hobesiyen, Grotiyen ve Kantiyen düşünce olarak ifade etmektedir. Martin Wight her ne kadar kendisini rasyonalist biri olarak ifade etse de realizm, rasyonalizm ve devrimciliği de birlikte kullanmaktadır. Zaten bu üç yaklaşım birbirinden apayrı tarzlar olmayıp bilakis birbirine paralel görüşlerdir ve bu yaklaşımlar zaman zaman iç içe geçerek benzerlikler göstermektedirler. Martin Wight'a göre hiçbir uluslararası ilişkiler teorisi hukuksal, tarihsel ve felsefi olarak ayrı ayrı ele alınamaz hepsi birbirini etkileyen ve birbirinden kopuk olmayan tarzlar ve yaklaşımlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu bağlamda uluslararası ilişkiler tek bir yaklaşımdan

ziyade geniş bir düşünceyle incelenmesi ve yaklaşılması daha sağlıklıdır. (Bellamy, 2007: 78)

Martin Wight'a göre, realist dünya görüşü ve pratikleri güç politikasına dayanmaktadır ve devletler arasında dünya politikasının doğasının anarşik olması sebebiyle çatışma hali olağan bir durum olup, savaşın nihai hakem rolü gördüğünü uluslararası sistemde görmekteyiz. Rasyonalizm ise realizm ve devrimciliğin arasında olup hangisine daha yakın olduğu ise tartışmalı bir durumdur. Rasyonalizmde, dünyanın farklı toplulukları ve kültürlerinin bir uluslararası toplum meydana getirmek üzere devletler şeklinde bir araya geldiklerini benimsemişlerdir. Devletler kendi aralarında daha iyi yaşamak amacıyla anlaşabileceği görüşünü savunmaktadırlar. Rasyonalistlerin önde gelen savunucularından olan Hedley Bull ise insanlığın güvenlik ve refah içinde yaşama koşullarını gerçekleştirilmesi için ise devletlere gereksinimi olduğunu düşünmektedir. Devletlerin yokluğu Hobesiyen anlayışında da olduğu üzere karmaşa ve kaosun hakim olduğu durumların gerçekleşeceği doğa durumuna benzetmektedir. Devletler ise uluslararası toplumun anarşik yapısına karşı vatandaşların güvenliklerini ve diğer temel amaçlarına ulaşmak için kuralları ve normları geliştirmişlerdir. Devletlerin en önemli ortak çıkarı ise uluslararası düzeni korumaktır. Uluslararası toplum denildiğinde aklımıza ilk gelen kavram açısından Grotiyen ön plana çıkmaktadır. İngiliz Okulu'nda Grotiyen kavramlaştırması ise iki farklı rasyonalist akım ile gerçekleşmektedir. Her iki akımda devletlerin bir uluslararası toplum oluşturduğunu kabul etse de bu toplumu betimleme ve nitelendirme biçimleri farklılıklar göstermektedir. Bunlardan ilk olarak Vattelyan veya çoğulcu olarak adlandırılan ve bu tip uluslararası toplum anlayışına sahip olanlar, devletlerin sadece ve sadece kendi rızaları ile kabul ettikleri kurallarla bağlıdır. Grotiyen ve dayanışmacı olarak adlandırılan gruplar ise Vattelyanlardan farklı olarak, Grioutus'un öngördüğü gibi, uluslararası hukukun bazen ortak değeri olarak ve bazen üst üste geçmiş anlaşmalardan oluştuğu ve devletler için meşru savunmanın doğal bir hak olduğunu ve buna aykırı olanların cezalandırılması gerektiğini savunmaktadır. Bu sebeple Grotiyen görüşüne göre devletlerin uluslararası hukuka sıkı sıkıya bağlı olma gerekliliğini ilke edinmişlerdir. Hedley Bull'un Kantiyen görüşü olarak nitelendirdiği üçüncü yaklaşım olan devrimciler bunlar da radikal veya ılımlı olabilmektedirler. Devrimcilerin durduğu en önemli nokta ise " ahlaki evrenselcilik "

*İngiliz Okulu ve Uluslararası Toplum Teorisi Bağlamında
Uluslararası İlişkilerin Analizi*

üzerine olmuştur. Devrimcilerin savunduğu nokta evrensel moral değerlerin var olabileceğidir. Devletlerin kontrolden çıkmaması ve kuralları çiğnememesi için devletleri aşan bazı kuralların varlığını zaruri olarak görmektedirler. Fakat bu yaklaşım bazı durumlarda çıkar için dünya hükümetini oluşturabilecek Faşizm ve Komünist düşünceleri tetikleyebilme tehlikesinin varlığı sebebiyle bu devrimcilik görüşüne hem Martin Wight hem de Hedley Bull temkinli bir şekilde yaklaşmayı tercih etmişlerdir. Hedley Bull'un görüşüne göre adaletin adil bir şekilde dağıtılması için yıkılacak küresel düzenin ardından önü alınmayacak tehlikeli anarşik yapıya yol açabilir. (Arı, 2013: 515-517)

Realizm, rasyonalizm ve devrimcilik olan bu üç düşünce geleneğinin dünyanın nasıl daha iyi bir dünya olabileceği üzerinde durmaktadır. Bunun olabilmesi için şu üç yoldan hareket etmişlerdir; bunlar uluslararası sistem, uluslararası toplum ve dünya toplumu kavramları olmuştur. İngiliz Okulu üyeleri de bu kavramlar üzerinde durup araştırmalarını bu yönde sürdürmüşlerdir. Hedley Bull, uluslararası sistemi, devletlerin birbirleriyle girdiği düzenli etkileşim içinde oldukları ve birbirlerinin eylemlerine karşılıklı bir biçimde hesap ederek davrandıkları bir yapı olarak tanımlamaktadır. Barry Buzan'a göre ise, Makyavelizm ve Hobesiyenalizm olarak da bilinen ve genel anlamda realizmi ifade eden bu yaklaşımın temelini, egemen ulus devletlerden oluşan devletler arasında güç politikasının hakim olduğu ayrıca uluslararası yapının anarşik olduğunu varsayımı oluşturduğunu görmekteyiz. Bu görüşte hakim olan unsur yapısalcı teorilere dayanmasıdır. Bir diğer taraftan ise, Martin Wight'ın rasyonalizm, Hedley Bull tarafından ise Grotiyenalizm olarak adlandırılan uluslararası toplum kavramı, Barry Buzan'a göre, paylaşılan ortak çıkarların ve kimliklerin temsil ettiği bir uluslararası kurumsal yapıyı ifade etmişlerdir. Ortak normların, kuralların ve kurumların kurulması ve korunmasına işaret etmişlerdir. Bununla beraber esas istenilen uluslararası toplum ile mevcut uluslararası toplum arasında belli başlı farklılıklar bulunmaktadır. Barry Buzan'a göre ise fark aslında ortak değerlerin ve çıkarların kurumsallaşması açısından, kuralların birlikte uygulanması açısından ve özellikle de devletlerin bunun bilincinde olup olmama açısından kaynaklanmaktadır. İngiliz Okulu temsilcilerine ait olan gerek Vattelyen (çoğulcu) gerekse dayanışmacı (Grotiyen) kavramlaştırmalar betimleyici hem de öngörücü biçimler içermektedir. Her iki yaklaşım da uluslararası toplumun devletler

251

İİBF Dergi
37/1
Haziran
June
2018

toplumu olduğunu varsaymakta olup diplomatik, hukuksal ve tarihsel analizlere odaklanmışlardır. Barry Buzan'a göre ise şuanda mevcut olan uluslararası toplum ne tam olarak Vattelyen (çoğulcu) ne de tam olarak dayanışmacı niteliklere sahiptir. Bununla birlikte her iki yaklaşımın da belli ölçüde, özellikle konularına göre değişerek yansıtmaktadır. Martin Wight'a göre, uluslararası toplumlar daha geniş bir dünya toplumunun alt sistemidir görüşünü savunmaktadır. (Buzan, 2004: 8-9)

252

İİBF Dergi
37/1
Haziran
June
2018

Diğer taraftan ise dünya toplumu Hedley Bull'a göre, ortak değerlere ve ortak çıkarlara sahip olduğunu düşünen insanları tüm unsurlarıyla birbirine bağlayan bir etkileşim süreci olarak görülmektedir. Hedley Bull'a göre insan hakları kavramı da dünya toplumunu birbirine bağlayan en temel değerdir. Barry Buzan'a göre, tüm halkları, kimlikleri ve devlet dışı aktörleri içeren dünya toplumu devrimci bir anlayışı yansıtmaktadır ve bu bağlamda egemen devletleri aşan bir niteliğe sahip olmaktadır. Liberal dünyaya da işaret ettiği görülmektedir. Zaman zaman Hedley Bull'un uluslararası sistemler ve uluslararası toplumlar ile ilgili yaptığı tanımlamaları belli ölçüde çakıştığını görmekteyiz. Hedley Bull'ın çalışmalarına bakacak olursak uluslararası sistemlerin, toplumlardan önce geldiğini ifade eden çalışmaların daha ağır bastığını, diğer çalışmalarında ise bu ikisinin aynı anda birlikte bulunabileceğini de işaret etmektedir. Avrupa devletler toplumuna bakmamız gerekirse devletler arasında güç ve otorite bakımından hiyerarşik bir ilişkinin bulunduğunu bilmekteyiz. Ayrıca ortak paylaşılan değerler kavramı da sorunların başında gelmektedir. Bu da daha ziyade güçlü ülkeler tarafından zayıflara empoze edilen kültür empozisi olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz. Sonuç olarak devletler eğer bağımsız hareket edebiliyorlarsa ortak değerlere ve ortak çıkar algısına sahip olmasalar dahi diplomatik ilişkiler kurabilmeleri gerekmektedir. Ayrıca bu uluslararası toplum içinde de radikal farklılıklar olduğunu görmekteyiz. Örnek vermek gerekirse aynı dönemde imparatorluklar, devletler, kent-devletleri ve özel statülü devletler gibi farklı siyasal yapılara ve farklı devlet biçimlerine rastlamak mümkün olduğunu görmekteyiz. Bu sebepten ötürü uluslararası toplum ile uluslararası sistemin birbirlerinden kolayca ayrılması mümkün gözükmemektedir. (Arı, 2013: 518-520)

Sonuç olarak İngiliz Okulu'nun üç gelenek olarak belirlediği yaklaşımların ilkinde Hobbesiyenizm veya Makyavelizm olarak

ifade edilen Realizm - Uluslararası Sistem bandında ilerleyen savunmacı yaklaşım ile güvenlik merkezli olurken diğer taraftan güç merkezli saldırgan olabildiğini de görmekteyiz. İngiliz Okulu'nun üç geleneğinden ikincisi ise Grotiyenalizm olarak ifade edilip Rasyonalizm - Uluslararası Toplum bandında ilerleyen pluralist (Vattelyan) - tutucu bir şekilde olabileceği gibi daha solidarist (dayanışmacı) - liberal şeklinde de olabilmektedir. İngiliz Okulu'nun üç geleneğinden üçüncüsü ise Kantiyenalizm olarak ifade edilen Devrimcilik - Dünya Toplumu bandında ilerleyen devrimci veyahut evrenselci bir şekilde olabileceğini ifade etmektedir.

3. İNGİLİZ OKULU'NUN TEMEL TARTIŞMA KONUSU: ULUSLARARASI TOPLUM VE DÜNYA TOPLUMU

Uluslararası toplum ve dünya toplumu tartışması, İngiliz Okulu'nun en temel tartışma konularının başında gelmektedir. Okulun birçok temsilcisi uluslararası toplumun, bir devletler toplumu olduğunu düşünmemektedirler. Onun yerine ortak aidiyet ve ortak kimlik paylaşan devletlerin bir araya geldiğini savunmaktadırlar. Fakat günümüzde de görüldüğü üzere uluslararası toplumda sadece devletlerin varlığı yoktur onun yanında devlet dışı birçok aktör bulunmaktadır. Bu sebeple İngiliz Okulu tüm teorileri kapsayıcı bir yol yerine dünya politikasında devletler arası ilişkilere daha çok yoğunlaştığını görmekteyiz. Ancak yukarıdaki konuda da belirttiğim üzere üç gelenek yaklaşımıyla kapsayıcı bir yol izlemeyi tercih etmişlerdir. Kantiyen yaklaşımlarında bu kapsayıcı kısmı bir nebze sağlamışlardır. (Bellamy, 2007: 82)

Kantiyen ışığında İngiliz Okulu üç temel soruna işaret ettiğini görmekteyiz. Bunların başında dünya politikasında yer alan devlet dışı aktörlerin birçoğu ne devrimci ne de Kantiyen yaklaşıma daha yakındır. Devlet dışı aktörler ağırlıklı olarak uluslararası ticari kuruluşlar olduğu için mevcut uluslararası düzendeki ekonomik yapının güçlendirilmesinden yana olmuşlardır. Bir diğer sorun, çağdaş uluslararası ve dünya toplumlarının birbirinden kolayca ayrılamazlar. Mesela küresel çevre veyahut devlet ve devlet dışı kurumları da kapsayan ticari zirvelerin uluslararası mı yoksa dünya toplumu adına mı olduğuna karar vermek zor gözükmektedir. Üçüncü olarak ise bu ayrımın üzerinden gidildiğinde sürekli bir biçimde uluslararası toplumun sadece ve sadece devletlerden

oluşturduğu düşüncesi ile birlikte devlet dışı aktörler bu sebepten ötürü çağdaş dünya politikasını çok katmanlı bir biçimde düşünerek hem uluslararası toplum hem de dünya toplumu olgusunun birlikte var olabileceğini kabul etmek daha doğru olacaktır. Bu şekilde gerçekleşecek bir yaklaşım ile birlikte hem tarihsel hem de güncel gelişmeleri analiz etmede daha yararlı olunacaktır. Fakat sadece uluslararası toplum yaklaşımı kabul edilirse bölgesel örgütler gibi, özel işletmeler, devlet dışı örgütlenmeler, sivil toplum birlikleri, insan hakları aktivistleri ve onun gibi birçok benzeri aktörler göz ardı edilmiş olacaklardır. Bu sebeple ya uluslararası toplum kavramı genişletilecek ve artık sadece devletlerden ibaretmiş gibi görülmeyecek ya da onun yerine dünya toplumu kavramını tercih edeceğiz. (Arı, 2013: 520-521)

4. VIA MEDIA OLARAK İNGİLİZ OKULU

İngiliz Okulu mensuplarına göre Uluslararası İlişkiler alanında ilerlemenin gerçekleşme ihtimali düşük seviyededir. Bu sebepten ötürü İngiliz Okulu temsilcileri orta yol olarak adlandırılan "via media" yaklaşımını benimsemişlerdir. Dolayısıyla realizm, rasyonalizm, devrimcilik arasında orta yolu kullanmışlardır. Çünkü devletler arasında yaşanan güç ve güvenlik mücadelesine göre egemenlik, anarşi ve güvenlik ikilemi temel sorunlar olup küresel ilerleme fikrine pek sıcak bakmamaktadır. Realistlere göre ahlak ilkeleri ve toplumsal ilerlemeler ancak ve ancak otoritenin söz konusu olduğu için iç politikaya özgür bir husus olduğunu düşünüp anarşik olan uluslararası sistemde bu amaca ulaşmanın mümkün olmadığını savunmaktadırlar. Bunun sebebi kozmopolitan projelerin uluslararası ilişkilerde yeri yoktur, çünkü hiçbir devlet bir diğer devlete uluslararası arenada farklı çıkarlara sahip olması sebebiyle tam anlamıyla güvenmesi mümkün değildir. Realizm bu konuda iç ve dış politika ayrımını keskin bir şekilde yapmıştır. Kozmopolitanlar ise "dünya devleti" düşüncesiyle tam tersi bir bakış açısı çeşidine haizdir. Tıpkı iki savaş arası dönemde yaşanan realizm - idealizm çekişmesi burada da görülmektedir. Uluslararası alanın tümünde tüm insanlık için geçerli olacak ahlaki prensiplerin oluşturulabilme veyahut oluşturamama ihtimali tartışmayı körükleyen başat konu olarak İngiliz Okulu'nda da öne çıkmaktadır. Liberal kurumsalcılar realist görüşün fazla pesimist olduğunu ifade etmişlerdir. Diğer taraftan realistler ise liberallerin hukuka dayalı açık diplomasi ve kolektif güvenlik düşüncelerini naiflikten çok tehlikeli bulmaktadırlar. Kısa

bir şekilde ifade etmek gerekirse realistler güç ve güvenliğe diğeri ise dünya toplumunun gerçekleşeceğine odaklanan iki karşılık görüş ortaya çıkmaktadır. İngiliz Okulu temsilcisi Hedley Bull'a göre ise her ikisi de Uluslararası Politika'nın belli koşullarına dikkat çekmektedir. İngiliz Okulu da realistler gibi uluslararası sistemin anarşi yapısı hakkında benzer düşüncelere sahip olmakla birlikte küresel reformları dünya politikasının çevresel konuları olarak görmekten ziyade merkezi bir konu olarak görmektedirler. Bir diğer taraftan uluslararası düzeni evrensel toplumu gerçekleştirmede bir aşama olarak gören liberallerin yerine bunu başlı başına bir amaç olarak görmektedirler. Bunun yanında devletler sadece güç için mücadele etmek zorunda olan birimler değildir. Ayrıca insan hakları ve küresel adalet gibi başka amaçları olan ve bu ideallerin nasıl gerçekleşeceğine odaklanırlar. Bu bağlamda İngiliz Okulu'nu en çok meşgul eden sorunlardan biri de devletlerin insan hakları konusundaki ihmalleri üzerinde insani müdahale gibi prensiplerin uygulanmaması üzerinde durmaktadırlar. Diğer taraftan ne realizm ne de devrimcilik bir uluslararası toplum oluşturma amacıyla olmamışlardır. İngiliz Okulu'na göre uluslararası düzenin devamı özellikler saldırgan devletlerin varlığı dolayısıyla tehlikededir. İngiliz Okulu daha çok uluslararası toplumu geliştirmeye odaklanmıştır. Uluslararası ilişkilerde en önemli unsurlar adalet, ahlaki yapı, hukuk, düzen ve refahın gelişmesi olmuştur. İngiliz okulu mensupları öncelikle düzene odaklanmışlar adalet ve refahı uzun bir süre ikinci plana bırakmışlardır. Fakat son dönemlerde de görüldüğü üzere insan hakları gibi normatif talepler artmıştır bu artış İngiliz Okulu'na da yansımış ve irdelenmiştir. (Linklater, 2005: 86-88)

5. İNGİLİZ OKULU'NDA DÜZEN, TOPLUM, ADALET VE İNSANİ MÜDAHALE

Hedley Bull, Martin Wight'tan farklı olarak uluslararası sistem ve uluslararası toplumu birbirinden ayırdığını görmekteyiz. Uluslararası sistem, aralarında belli bir temas söz konusu olan iki veya daha fazla devletin oluşturduğu bir yapı olarak görülürken, devletler toplumu veyahut uluslararası toplum olarak ifade edilen kavram ise aralarında bir takım ortak çıkarların ve ortak değerlerin söz konusu olduğunun bilincinde olan ve birçok konuda birlikte hareket eden devletler topluluğunu oluşturan bir yapı olduğunu savunmaktadır. Hedley Bull'a göre, ortak bir geçmişe sahip olmayan devletler arasında da bir düzen söz konusu olabilmektedir. Her ne kadar devletler farklı

kültürlere, geçmişe, ideolojiye, amaç ve çıkarlara sahip olsalar da ortak kurallara ve kurumlara sahip olan devletler arasında bir düzen söz konusu olabilir. Bu ortak noktalara Hedley Bull "diplomatik kültür" demektedir. Hedley Bull'a göre eğer devletler benzer yaşam tarzlarında sahiplerse yani uluslararası ortak siyasal kültürlere sahiplerse bu durum diplomatik kültürün sıkı sıkıya daha güçlü olduğunu göstermektedir. İngiliz Okulu temsilcileri realizmden farklı olarak devletler egemen yetkilerini bir üst otorite adına vazgeçmeden de uluslararası toplum oluşturabileceğini belirtmektedir. Böylelikle İngiliz Okulu mensuplarına göre, uluslararası toplum çok dinli ve kültürlü bir niteliğe sahip olabilir ve farklı kültürlere ve farklı devlet sistemlerine sahip devletler bir uluslararası toplum oluşturabileceğini savunmaktadırlar. Fakat bazı İngiliz Okulu temsilcilerine göre ise Avrupa devletler topluluğunu örnek göstererek ortak bir tarihe sahip olmanın önemine bahsetmektedirler. İngiliz Okulu için önemli olan bir diğer unsur ise iç politikanın dış politikayı veya tam tersi şekilde dış politikanın iç politikayı ne ölçüde etkilediğidir. Martin Wight'a göre ise uluslararası meşrutiyet ulusal ve uluslararası arasındaki farkı azaltarak birbirine yakınlaştıran önemli bir kriterdir. Devletlerin meşrutiyeti uluslararası toplumun üyesi olması noktasında kolaylık sağlar. Çünkü uluslararası toplumun meşru üyesi olan devletler insan hakları ve demokrasi gibi temel ilkelere saygı göstermektedirler. Bu sebeple İngiliz Okulu bu noktada realist görüşten ayrılmaktadır. Çünkü realistler uluslararası sistemin anarşik yapısından dolayı İngiliz Okulu'nun görüşlerini göz ardı etmektedirler. Bu sebeple İngiliz Okulu bu konuda realizmden uzaklaşırken konstrüktivistlere yaklaşmaktadırlar. İngiliz Okulu uluslararası sistem ile uluslararası toplum arasında ayrım yaparak, dünya politikasında adalet ve düzen arasındaki ilişkiyi göstermek amacıyla bir takım farklı uluslararası toplumlar üzerinde durmaktadır. (Grader, 1988: 29-44)

Bir diğer taraftan Hedley Bull'a göre devletlerin egemenliğini koruma kaygısı ile güç dengesini ve barışı koruma amacı çıkar farklılıkları sebebiyle çelişebilmektedir. Birçok örnekte düzen ve adalet kavramları da çelişebilmektedir. Adalet tanımında bazı devletlerin farklı görüş ve vizyona sahip oldukları da bir diğer konu olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu devletler kendi görüşlerini diğer devlete empoze etmeye çalıştıklarını görmekteyiz. İngiliz Okulu içinde iki farklı rasyonalist akımı unutmamak gerekir. İnsani müdahale konusuna değinen bu iki akımdan biri uluslararası hukuka vurgu yaparak meşru ve adil savaş ile gayri meşru ya da gayri adil savaş

*İngiliz Okulu ve Uluslararası Toplum Teorisi Bağlamında
Uluslararası İlişkilerin Analizi*

arasında ayırım yaparak müdahalenin gerekliliğini dayanışmacı bir şekilde savunan Grotiyen veya dayanışmacı (solidarist) olarak adlandırdığımız akılcı akım ile dayanışma göstermeyip sadece uzlaşıcı taraftan olan Vattelyen veya çoğulcu (pluralist) olarak adlandırdığımız yaklaşımda akılcılığın içinde mevcuttur. İngiliz Okulu'nun insan hakları düşüncesine göre uluslararası toplumun yakın tarihi insani müdahale hakkında Vattelyen (çoğulcu) görüşün Grotiyen (dayanışmacı) görüşe üstünlük sağladığına işaret ettiği aşikardır. Özellikle ülkelerin çıkarlarına göre bu değişkenlik göstermektedir. Mesela Sırbistan tarafından Kosova'da işlenen çok açık insanlık suçları ve insan haklarına aykırılıklar aşikar olmasına rağmen NATO'nun Sırbistan'a müdahalesinde konsensusun sağlanamadığını görmekteyiz. Her şeye rağmen günümüzde devletlerin büyük bir çoğunluğunun devletlerin egemenliğine saygılarının olduğunu ve müdahale etmeme gibi uluslararası toplumun temel ilkelerini kabul ettiklerini görmekteyiz. (Dunne, 1998: 89)

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası ilişkilerde var olan temel sorunları irdelemek amacı ile İngiliz akademisyen ile beraber İngiliz Ekolu olarak da bilinen İngiliz Okulu (English School) oluşturulmuş ve özellikle 1970'li yıllardan itibaren uluslararası toplumu temel analiz birimi olarak etkili bir akım meydana gelmiş ve uluslararası ilişkilerin temel sorunlarına teorik bir zemin oluşturduğunu görmekteyiz.

İngiliz Okulu çalışmalarında iki ana üçleme üzerinde durduğu görülmektedir. Bunlara ilk olarak analiz düzeyinde üç yaklaşım olan uluslararası sistem, uluslararası toplum ve dünya toplumdur. Bunun yanında üç düşünce geleneği olarak gerçekçilik (realizm) - Hobesiyen, akılcılık (rasyonalizm) - Grotiyen ve devrimcilik (revolutionism) - Kantinyen yaklaşımları olmuştur. Bu yaklaşımlarla birlik İngiliz Okulu'nda orta yol (via media) olarak uluslararası ilişkilerde var olan temel sorunları daha kapsamlı bir şekilde incelemek maksadıyla böyle bir yaklaşımda bulunulmuştur. Ayrıca akılcılık (rasyonalizm) kavramının içinde bulunan iki kavram olan Grotiyen veya dayanışmacı (solidarist) ve Vattelyen veya çoğulcu (pluralist) yaklaşımlarıyla uluslararası sistemde insani müdahalenin meşruiyetini sorgulamışlardır. Ayrıca üç gelenekçi düşüncenin

257

İİBF Dergi
37/1
Haziran
June
2018

yanında İngiliz Okulu mensupları üç kavram üzerine de eğildiğini görmekteyiz bunlar; uluslararası sistem, uluslararası toplum ve dünya toplumu kavramları olmuştur. Bu süreçte İngiliz Okulu'nun en önemli ve en etkili temsilcileri ise Martin Wight, Hedley Bull, Tim Dunne, Andrew Linklater ve Barry Buzan hem kendi dönemlerinde hem de İngiliz Okulu kapsamında etkili olan başlıca isimler olarak öne çıkmaktadırlar.

İngiliz Okulu'nun çalışmalarında en merkezi konu olarak "uluslararası toplum" kavramı öne çıkmaktadır. Uluslararası toplum olarak ifade edilen kavram ise aralarında bir takım ortak çıkarların ve ortak değerlerin söz konusu olduğunun bilincinde olan ve birçok konuda birlikte hareket eden devletler topluluğunu oluşturan bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat temel tartışmalardan biriyse devletlerin egemenlik hakları ve iç işlerine müdahalede bulunmama güvencesi mi yoksa bireylerin insan haklarının güvencesi mi öncelik dahilinde olduğu konusunda ayrımlar bulunmaktadır. Devletler çıkarlara göre hareket etmesi sebebiyle politikalar çeşitli farklılıklar göstermektedir.

İngiliz Okulu'nun en temel savı sistemin anarşik olduğunu kabul ederek herhangi bir üst otoriteye ihtiyaç duyulmadan da egemen devletler bir uluslararası toplum oluşturabilme yetisine sahiptir. İngiliz Okulu'nun bu sergilediği yaklaşımla beraber realizm yaklaşımından ayrılarak daha çok sosyal inşacı bir yaklaşıma doğru yaklaştığını görmekteyiz. Uluslararası ilişkiler eski kurumlarından biri olmasına rağmen yeni yeni rağbet görmeye başlayan İngiliz Okulu uluslararası ilişkilerin temel sorunları açısından önemli bir teorik zemin ve kapsayıcı bir teori olarak günden güne etkisini arttırdığını görmekteyiz.

*İngiliz Okulu ve Uluslararası Toplum Teorisi Bağlamında
Uluslararası İlişkilerin Analizi*

KAYNAKÇA

Kitaplar:

Arı, Tayyar (2013). "İngiliz Okulu ve Uluslararası Toplum Teorisi". *Uluslararası İlişkiler Teorileri Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*. Bursa: MKM Yayınları.

Bellamy, Alex J (2007), "The English School". Martin Griffiths (ed) *International Relations Theory for the Twenty - First Century*. New York, NY: Routledge.

Buzan, Barry (2004). *From International to World Society? English School Theory and the Social Structure of Globalisation*. Cambridge: Cambridge University Press.

Chris Brown (1997). *Understanding International Relations*, Houndmills, Mcmillan.

Ergül Jorgensen, F. Ashı (2014). "İngiliz Okulu". editörler: Şaban Kardaş, Ali Balcı, *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konutlar*. 1. Baskı, İstanbul: Küre Yayınları.

Linklater, Andrew (2005). "The English School ", Scott Burchill, and Andrew Linklater et. Al ed. *Theories of International Relations*, Third edition, New York: Palgrave.

Little, Richard (1998). *International System, International Society, and World Society: A Re-Evaluation of the English School*", B.A Roberson (der.), *International Relations Theory*. Londra, Pinter, 1998.

Dunne, Tim (1998). *Inventing International Society: A History of the English School*. London, MacMillan.

Süreli Yayınlar:

Devlen, Balkan ve Özdamar, Özgür (2010). "Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu Kuramı: Kökenleri, Kavramları ve Tartışmaları", *Uluslararası İlişkiler*, 7 (25), 43 - 65.

Sheila Grader (1988). "The English school of international relations: evidence and evaluation", *Review of International Studies*, 14, 29 - 44.

259

İİBF Dergi
37/1
Haziran
June
2018

SUMMARY

After the Second World War, in 1959 a group of English academicians gathered and formed what is known nowadays as the English School in order to build a foundation and discuss the main problems in international relations, moreover especially from the 1970's onwards it became a trend as it took the international society as a central unit of analysis. The main thesis of the English School relies on the acceptance that the system is anarchical thus the states have the ability to form an international community without any need of a superior authority. We can observe that with this approach made by the English School, it disconnects from the Realism theory and getting closer to constructivist theory. Even though the English School is one of the oldest foundations of international relations, it just started to become more and more demanded while it is raising its significance on an essential theoretical ground and as an inclusive theory over the main problems of the international relations.

260

İİBF Dergi
37/1
Haziran
June
2018

One of the most important features of the English School is of being created while meeting more than one world philosophies in itself. So the approach of the English School to the world politics is as in Martin Wight's approach realistic (Realism) altogether with Hedley Bull's saying Hobbesian, rational (Rationalism), however we should not confuse this rationalism with the one in the epistemological writing, the meaning in here is rather used according to the Gedley Bulls' saying, under the Grotius rationalism perspective.

We should not forget that there are two main branches within the English School. One of these two branches refer to the humanitarian interventions and lay emphasis on the international law shelters within the rationalist Grotian approach, known also as solidarist, that defends the need of an intervention while making the difference between legitimate and just war and illegitimate or unjust war, and the Vattels' approach also known as pluralist that doesn't show any solidarity, being only on the conciliatory side. Even one other tradition named Revolutionism in the words of Hedley Bull was described from Kantian revolutionary perspective. Besides these three traditional thoughts, the members of the English School are leaning on three main concepts which are: International System, International Society, and Global Society. The content of this article is composed of all what is mentioned above about the beginnings of the English School, normative and analytical analysis, the issues that the main representers of the English School were interested in, their attitude about Via Media (middle way) order, justice and humanitarian intervention in the International Society and Global Society as these are English School's main principles. The English School, where order and justice are also addressed, gives importance to justice and human rights issues in the international community.

*İngiliz Okulu ve Uluslararası Toplum Teorisi Bağlamında
Uluslararası İlişkilerin Analizi*

If we are to observe the two principle assumptions of the English School we will see that first of all it is analyzed and researched according to a state-centric level. While the international politics are a result from the interaction between these states. Although the existence of the international community is accepted, the state system has always been the cornerstone of the research.

261

İİBF Dergi
37/1
Haziran
June
2018

